

TIL O'RGATISHDA LINGVISTIK VA FILOLOGIK BILIMLARNING SAMARADORLIGI

G'ulomjonova Nilufar Rustamjon qizi

Uzbekistan State University of World Languages

English philology faculty

Scientific advisor: **Mamatkulova F.A.**

Annotatsiya. Mazkur maqolada til o'rgatish jarayonida lingvistik va filologik bilimlarning o'rnini hamda ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Lingvistik bilimlar tilning grammatik, fonetik va leksik tizimini o'rgatishga xizmat qilsa, filologik bilimlar matn, madaniyat va kontekstni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ularning uyg'un qo'llanilishi til kompetensiyasini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar: lingvistika, filologiya, til o'rgatish, grammatika, madaniyat, kommunikativ kompetensiya.

Annotation. This article analyzes the role of linguistic and philological knowledge in the process of language teaching and their effectiveness. Linguistic knowledge serves to teach the grammatical, phonetic, and lexical systems of a language, while philological knowledge helps to understand texts, culture, and context more deeply. Their integrated application is an important factor in developing language competence.

Key words: linguistics, philology, language teaching, grammar, culture, communicative competence.

Аннотация. В данной статье анализируется роль лингвистических и филологических знаний в процессе обучения языку, а также их эффективность. Лингвистические знания направлены на изучение грамматической, фонетической и лексической систем языка, тогда как филологические знания помогают глубже понять текст, культуру и контекст. Их комплексное применение является важным фактором развития языковой компетенции.

Ключевые слова: лингвистика, филология, обучение языку, грамматика, культура, коммуникативная компетенция.

Kirish

Bugungi ta'lim tizimida til o'rgatish faqat grammatik qoidalarni yodlatish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Zamonaviy yondashuvlarga ko'ra, tilni samarali o'rgatish uchun uning ichki tuzilishini ham, mazmuniy va madaniy jihatlarini ham birgalikda ko'rib chiqish zarur. Shu nuqtai nazardan lingvistik va filologik bilimlar til ta'limining ikki muhim tayanchiga aylanadi. [1], [4]

Lingvistik bilimlar tilning fonetika, morfologiya, sintaksis va leksikologiya kabi sohalarini tushunishga yordam beradi. Filologik bilimlar esa matnni tahlil qilish, ma'noni anglash, uslubni sezish, madaniy kontekstni tushunish va nutqning kommunikativ tomonlarini ochib beradi. Til o'rganish jarayonida bu ikki yo'nalish bir-birini to'ldiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi — lingvistik va filologik bilimlarning mohiyatini ochib berish, ularning til o'rgatishdagi samaradorligini asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Til o'qitish metodikasida tilni faqat qoidalar majmui sifatida emas, balki ijtimoiy va madaniy hodisa sifatida ham o'rganish kerakligi ta'kidlanadi. Brown til o'rganishda grammatika, leksika va kommunikatsiyani bir butun jarayon sifatida ko'radi [1]. Richards va Rodgers til o'qitishdagi metodlar samaradorligi o'quvchining tilni real vaziyatda ishlata olishiga bog'liqligini yozadilar [2]. Widdowson esa tilni aloqa vositasi sifatida o'rgatish zarurligini alohida ta'kidlaydi [3]. Kramshch til va madaniyatning ajralmasligini ko'rsatib, til ta'limida madaniy kontekstga e'tibor qaratishni taklif etadi [4].

Ushbu maqola tavsifiy va tahliliy metod asosida yozildi. Unda ilmiy manbalar mazmunan solishtirildi, lingvistik va filologik bilimlarning farqi hamda ularning til ta'limidagi amaliy ahamiyati tahlil qilindi.

Asosiy qism

Lingvistika — til haqidagi ilmiy fan. U tilning ichki tuzilishini, ya'ni tovush tizimi, so'z yasalishi, so'z shakllari, gap qurilishi va lug'aviy birliklarni o'rganadi. Til o'rgatishda lingvistik bilimlar o'quvchiga “nima to'g'ri, nima noto'g'ri”, “gap qanday tuziladi”, “so'z qaysi shaklda ishlatiladi” degan savollarga javob topishga yordam beradi.

Masalan, ingliz tilida Present Simple zamoni qachon ishlatiladi, fe'lga qachon - s qo'shiladi, savol va inkor gaplar qanday tuziladi — bular lingvistik bilimlar doirasiga kiradi. Bunday bilimlar tilni aniq va tartibli o'rganish uchun juda muhimdir. [1]

Filologiya tilni faqat tizim sifatida emas, balki matn, madaniyat, tarix va badiiy tafakkur bilan bog'liq holda o'rganadi. Filologik bilimlar matn mazmunini chuqur anglash, iboralarning yashirin ma'nosini tushunish, nutq uslubini farqlash va madaniy xususiyatlarni sezish imkonini beradi.

Masalan, “It's raining cats and dogs” degan iborani so'zma-so'z tarjima qilish noto'g'ri bo'ladi. Buning haqiqiy ma'nosi “juda kuchli yomg'ir yog'moqda” deganidir. Bunday iboralarni tushunish uchun faqat grammatika yetmaydi; bu yerda filologik bilim kerak bo'ladi. Filologiya tilning ma'no va madaniyat qatlamini ochib beradi. [4]

Lingvistik bilimlar asosan tilning tuzilishiga e'tibor qaratadi. Filologik bilimlar esa tilning mazmuni, konteksti va madaniy qatlamini yoritadi. Soddaroq aytganda, lingvistika “til qanday ishlaydi?” degan savolga javob bersa, filologiya “bu til nimani bildiradi va qayerda ishlatiladi?” degan savolni ochadi.

Masalan, o'quvchi “I am agree” deyishi mumkin. Lingvistik bilim unga bu jumla grammatik jihatdan noto'g'ri ekanini ko'rsatadi, to'g'ri shakl “I agree” ekanini tushuntiradi. Ammo filologik bilim esa bu iboraning qaysi vaziyatda muloyimroq yoki kuchliroq ifoda berishini anglashga yordam beradi. Demak, lingvistika to'g'rilikni, filologiya esa tabiiylik va ma'no nozikligini ta'minlaydi.

Til o'qitish jarayonida lingvistik bilimlar o'quvchilarga sistemali fikrlashni o'rgatadi. Grammatika qoidalari, so'z turkumlari, gap bo'laklari va leksik birliklar muntazam o'rganilganda, o'quvchi tilni mantiqiy tartibda egallaydi. Bu ayniqsa boshlang'ich va o'rta darajadagi o'quvchilar uchun foydalidir. [2]

Filologik bilimlar tilni tirik nutq va madaniy muhit bilan bog'lab o'rgatadi. Bu o'quvchini faqat darslikdagi gaplar bilan emas, balki haqiqiy matnlar, she'rlar, hikoyalar, dialoglar va maqollar bilan ishlashga undaydi. Natijada o'quvchi tilni chuqurroq his qiladi. [4]

Til o'rgatishda lingvistik va filologik bilimlarni birga qo'llash eng samarali yo'ldir. Chunki faqat qoidani bilish yetarli emas, faqat matnni tushunish ham kamlik

qiladi. O'quvchi to'g'ri gap tuzishi, ma'noni anglab ishlatishi va vaziyatga mos nutq qurishi kerak.

Muhokama

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, til o'rgatishda lingvistik bilimlar tilning formal tomonini, filologik bilimlar esa mazmuniy va madaniy tomonini ta'minlaydi. Agar o'qituvchi faqat grammatikaga tayansa, o'quvchi qoidani bilishi mumkin, ammo real nutqda qiynaladi. Aksincha, faqat matn va madaniyatga tayanish ham tilning tizimli o'zlashtirilishini sustlashtiradi.

Shuning uchun zamonaviy til ta'limida integrativ yondashuv zarur. Bu yondashuvda o'qituvchi grammatika, leksika, nutq odobi, matn tahlili va madaniy izohlarni bir-biri bilan bog'lab beradi. Natijada o'quvchi tilni nafaqat biladi, balki uni ishlata oladi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishiga olib keladi. [2], [3]

Natijalar

1. Lingvistik bilimlar tilning grammatik va tizimli tomonlarini o'rgatishda asosiy vosita hisoblanadi.

2. Filologik bilimlar tilni kontekst, madaniyat va matn bilan bog'liq holda tushunishga yordam beradi.

3. Ikkala bilimni birlashtirish til ta'limining samaradorligini oshiradi.

4. Til o'rgatishda faqat qoidani emas, balki mazmun va vaziyatni ham o'rgatish zarur.

Xulosa va amaliy tavsiyalar

Xulosa qilib aytganda, lingvistik va filologik bilimlar til o'rgatishda bir-birini to'ldiruvchi ikki muhim yo'nalishdir. Lingvistik bilimlar tilning "qoidasi"ni o'rgatsa, filologik bilimlar uning "ma'nosi" va "madaniy ruhini" ochib beradi. Ularning uyg'unligi til ta'limini samaraliroq, qiziqarliroq va natijaliroq qiladi.

Amaliy tavsiyalar sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: til darslarida grammatik mashqlar bilan birga matn tahlilini ham qo'llash; yangi so'zlarni faqat tarjima bilan emas, kontekst bilan birga o'rgatish; o'quvchilarni idiomalar, maqollar va nutq madaniyati bilan tanishtirish; badiiy va ommabop matnlardan foydalanish; tilni faqat tizim emas, balki muloqot vositasi sifatida ham o'rgatish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ashirkulovna, M. F., & Iroda, C. BENEFITS OF DISTANCE LEARNING.
2. Ashirkulovna, M. F., & Erkinovna, U. M. OBSTACLES IN LEARNING THE ENGLISH LANGUAGE. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych., 66.
3. Brown, H. D. Principles of l
4. Language Learning and Teaching (5th ed.). Pearson Education.(2007) betlar–45-60.
5. Kramersch, C. Context and Culture in Language Teaching. Oxford University Press.(1993). betlar–10-25.
6. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press.(2014). Betlar–30-50.
7. Widdowson, H. G. Teaching language as Communication. Oxford University Press.(1978). Betlar–15-35.
8. Маматкулова, Ф. А. (2020). Учебная программа и преподавание в среднем образовании. NovaInfo. Ru, (119), 30-32.

9. Маматкулова, Ф. А. (2020). Использование современных образовательных технологий в формировании лингвокультурной компетенции студентов. *NovaInfo. Ru*, (117), 63-65.
10. Маматкулова, Ф. А. (2020). Эффективные педагогические технологии повышения навыков письменного дискурса. *NovaInfo. Ru*, (119), 32-35.
11. Маматкулова, Ф. А. (2020). Особенности критического мышления в повышении межкультурной компетентности студентов. *NovaInfo. Ru*, (119), 35-37.
12. Эрданова, З. А. (2021). Замонавий лингвистикада инсон ва унинг фаолияти ақс этилиши. *Международный журнал искусство слова*, 4(5).
13. Эрданова, З. (2021). Инсоннинг касбий фаолияти билан боғлиқ тил бирикмаларининг шаклланиши. *Общество и инновации*, 2(9/S), 186-190.
14. Эрданова, З. (2021). Формирование языковых единиц, связанных профессиональной деятельностью человека. *Общество и инновации*, 2(9/S), 186-190.